

**รูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจศพ
ของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง**
**The model beliefs of cremation
of Buddhists in the Subdistrict Talat Raeng**

ยุทธนา เฉลียวชาติ
Yuthana Chergchachart
นักวิชาการอิสระ
Independent scholar

วันที่รับบทความ (Received) : 13 มกราคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 มีนาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 มีนาคม 2562

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง "รูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจศพของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง" มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจตามทัศนะของพระพุทธรูป 2) เพื่อศึกษารูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง 3) เพื่อพัฒนารูปแบบพิธีกรรมตามความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง 4) เพื่อยืนยันรูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารและลงภาคสนาม

ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบของงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง ประกอบด้วย การเตรียมงาน การจัดงานอยู่ที่บ้าน และการจัดงานที่ฌาปนสถานส่วนผลการประเมินยืนยันจากการสนทนากลุ่มของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จากการดำเนินการวิจัยพบว่า รูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจได้มีมาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาล อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับงานฌาปนกิจได้เข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อม ๆ กับพระพุทธศาสนาในขณะเดียวกันก็ได้มีรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับงานนี้ที่มีอยู่ดั้งเดิมและวัฒนธรรมทางตะวันตก เข้ามามีบทบาททำให้เกิดการผสมผสานกลมกลืน พัฒนาการมาเป็นรูปแบบความเชื่อของแต่ละภูมิภาคแต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบความเชื่อของประชาชนคนไทยเกี่ยวกับงานฌาปนกิจก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีความเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่งอยู่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง พบว่ารูปแบบความเชื่อในการจัดงาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 องค์ประกอบ องค์ประกอบย่อย 7 องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของแต่ละประกอบย่อยทั้งหมด 62 ตัวชี้วัด เมื่อได้รูปแบบความเชื่อแล้วผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบไปหาความเชื่อมั่น หาประสิทธิภาพเพื่อยืนยันรูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แล้วตอบแบบสอบถาม และสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง นำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติ

คำสำคัญ: ความเชื่อ, ฌาปนกิจ, พุทธศาสนิกชน

Abstracts

Research the model beliefs of cremation of Buddhists in the Subdistrict Talat Raeng. Aims to: 1) to study the patterns and beliefs of Buddhist cremation. 2) To study the creed of the cremation of Buddhists in Tambon Talat. 3) to develop the ceremonial style of belief in ritual cremation of the Buddhists in Tambon Vadhana and 4) to confirm the pattern and Believe in the cremation of Buddhists in the Condor Market By way of document study and field.

The study indicated that The Burmese Buddhist cremation form in the Condom Market consists of preparation for the event at home. And the cremation ceremony. The results of the confirmation confirmed by a group discussion of experts and luminaries. The research found that. The creed of the cremation has been in existence since the reign of Buddha. The influence of the cremation cremation has come to Thailand along with Buddhism, while at the same time there is a form of belief about this traditional work and Western culture. Come to play a harmonious role. Development is a form of belief in each region, however. The Thai people's creed style of cremation is still very similar. But there is a unique character of each. In this research, the researcher studied the belief patterns of Buddhist cremation in Wat Arun. It found that belief patterns in the event. It consists of two main components, seven sub-elements, and a metric of each of the 6 2 sub-components. Once the belief model has been adopted, the researcher brings the elements to the assertion. Find the performance To confirm the faith belief in the funeral of the Buddhists in the Condor Market. By expert interview Then answer the questionnaire. And group discussions with experts. Concerning opinions on belief patterns in Buddhist cremation in Tambon Talat. The data for statistical analysis showed that experts' opinions and qualifications are as follows.

Keywords: belief, cremation, Buddhists

บทนำ

มวลหมู่มนุษยชาติ เกิดมาควบคู่กับสังขารอย่างหนึ่ง นั่นคือความตายและทุกคนก็ไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงหลบหลีกหนีพ้นไปได้ อีกอย่างหนึ่ง สิ่งที่มาหลังจากความตายคือพิธีกรรมฌาปนกิจนั่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นพิธีกรรมหลังความตายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนที่ตายไปแล้ว และคนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ปฏิบัติตามความเชื่อท้องถิ่น เพื่อให้คนที่ตายไปแล้วไปสู่สุคติและคนที่ยังอยู่ก็จะได้มีความสุขสงบเย็น

สำหรับร่างกายมนุษย์ตีค่าบรรพ์ก่อนประวัติศาสตร์ ก็มีการพิสูจน์แน่ชัดว่า มนุษย์ในครั้งนั้นได้ทำพิธีกรรมให้แก่ศพของผู้ตายอยู่แล้ว แม้เป็นสมัยหลายหมื่นปีมาแล้ว ก็ยังมีพิธีการเกี่ยวกับศพของผู้ตาย และพิธีการนั้น มีอยู่สองอย่าง อย่างหนึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า interred อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า buried ที่เรียกว่า interred นั้นคือไม่ได้ขุดดินฝัง เป็นแต่วางศพไว้บนดิน หรือบนแผ่นดินหรือในถ้ำซึ่งมีพื้นหินอยู่แล้ว โดยเอาดินหรือหินวางทับศพนั้น ซึ่งควรจะเรียกว่า "กลบศพ"

ที่เรียกว่า buried นั้น คือขุดดินฝังลงไปเป็นพิธี "ฝังศพ" ที่แท้จริง (พระครูกันทรธรรมาภิวัดน์, (คุ้มบัวลา), 2544)

สองวิธีนี้ การตรวจสอบทางวิทยาการชี้ชัดว่า วิธีแรกคือวิธีเอาดิน หรือหินวางทับ ซึ่งเรียกว่า Interred หรือกลบศพนั้น มีอายุมากกว่าพิธีฝัง แสดงให้เห็นว่า ความคิดเรื่องเก็บรักษาศพในสมัยดึกดำบรรพ์ก่อนประวัติศาสตร์นั้น มนุษย์ได้ใช้วิธีกลบศพมาก่อนวิธีฝัง อาจจะเป็นเพราะเหตุว่าในขั้นต้นนั้น มนุษย์ไม่มีเครื่องมือดีพอ สำหรับจะขุดดินก็ได้พิธีกรรมดังกล่าวได้มีการพัฒนาการตามลำดับ (หลวงวิจิตรวาทการ, 2532 : 33-35)

นับตั้งแต่ประเทศไทย ได้เริ่มมีการใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมานั้น ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างมาก รัฐบาลได้พยายามที่จะพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมชนบทและหมู่บ้านต่าง ๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาเผยแพร่และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้านมีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกได้มากยิ่งขึ้นและส่งผลไปสู่การปรับตัวในการดำรงชีวิตของชาวบ้านในด้านต่าง ๆ หรือกล่าวได้ว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจ (นิเทศ ดินณะกุล, 2546 : 14) การเมือง สังคม และวัฒนธรรมขึ้นในชนบท จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อพิธีกรรมฌาปนกิจมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเพราะพิธีกรรมฌาปนกิจนับเป็นหนึ่งในเรื่องของวัฒนธรรมทางสังคม

การฌาปนกิจในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลง จากอดีตทั้งในเรื่องรูปแบบสถานที่ที่ประกอบพิธี ก็เปลี่ยนจากเดิมที่เคยใช้ป่าช้ามาเป็นเมรุแทน หรือแม้แต่อุปกรณ์เผา ก็เปลี่ยนจากฟืนมาเป็นถ่านแทนหรือมาเป็นไฟฟ้าแทน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไป เพราะจากเดิมที่ทำเกษตรกรรมแบบคร้วเรือน ก็เปลี่ยนแปลงเป็นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมแทน จึงทำให้เกิดปัญหาว่าเมื่อรูปแบบพิธีกรรมฌาปนกิจ และสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมเปลี่ยนแปลงไป วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในพิธีกรรมฌาปนกิจนั้น จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยหรือไม่ซึ่งบรรพบุรุษครั้งโบราณได้ให้หลักการในการทำฌาปนกิจไว้ (ธีรานันท์, (นามแฝง), 2544 : 9-12) เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้ที่มาเฝ้าในชีวิตรหัสสิน โดยได้พิจารณาเห็นสารประโยชน์ อันอำนวยผลให้แก่พระพุทธศาสนาและผู้มรณกรรม รวมไปถึงบุตรหลานหรือญาติมิตรผู้สนิทสนมกัน โดยสมควรแก่กาลสมัยที่จะพึงกระทำให้เป็นไปได้ กล่าวคือ แม้มนุษย์ผู้หนึ่งจะได้ตายไปจากโลกนี้แล้วก็ตาม แต่มนุษย์ผู้ยังมีชีวิตอยู่ก็หาได้ลืมเพื่อนมนุษย์ผู้เคยเป็นเพื่อนร่วมโลกกันมาไม่ น้ำใจอันดีงามเช่นนี้หาได้มีปรากฏแต่ในหมู่พวกเราชาวพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ในหมู่ชนผู้นับถือศาสนาอื่นก็มีเหมือนกันแต่มีความแตกต่างกันเพราะชนบทรอบนิยามและประเพณีที่ไม่เหมือนกัน จึงทำให้มีความแตกต่างกันในด้านของวิธีการในการประกอบพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน

จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรูปแบบการจัดพิธีและสถานที่นั้นมิให้เห็นตลอดเวลาก็ว่าได้ แต่ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความเชื่อและประเพณีการฌาปนกิจในพระพุทธศาสนา กระบวนการและผลของความเชื่อการประกอบพิธีฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ตลอดจนถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการประกอบพิธีกรรม ความแตกต่างของรูปแบบขั้นตอนการปฏิบัติที่มีอยู่ ซึ่งไม่มากนัก บางอย่างก็มีความเชื่อที่แตกต่างกัน เช่นการจตุรพิธคารพศพ การยกมือในช่วงสวดมาติกาบังสุกุล การจัดซื้อพวงหรีด

เคารพศพที่มีราคาแพงตามฐานะทางสังคม บางคนใช้ดอกไม้สด บางคนใช้เก้าอี้พลาสติก บางคนใช้พัดลม เครื่องใช้ นาฬิกา และผ้าอาสนะ เป็นต้น

การประกอบพิธีกรรมฌาปนกิจของพวกเราชาวไทยนั้นมีความแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมฌาปนกิจในอดีตนั้น ใช้ฌาปนสถานป่าช้าหรือวัสดุอุปกรณ์ก็หาตามธรรมชาติคือใช้ฟืน ซึ่งมีความแตกต่างจากปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด คือปัจจุบัน ใช้ถ่านหรือไฟฟ้า สถานที่ก็เปลี่ยนมาเป็นเมรุแทน ตลอดรวมไปถึงวัตถุประสงค์เป้าหมายของการทำด้วย ซึ่งก็เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต เพราะในอดีตเน้นเรื่องอาณิสัยที่จะเกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและแผ่ไว้ด้วยคำสอน (พหล แก้วเขียว, 2545 : 33) เรื่องหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องกระทำต่อกัน โดยอาศัยหลักธรรมเรื่องกตัญญูกตเวที มาเป็นหลักในการจัดงานพิธีฌาปนกิจ แต่ปัจจุบันวัตถุประสงค์เป้าหมายของการจัดงานฌาปนกิจเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่มุ่งเรื่องคุณธรรมมาเป็นมุ่งชื่อเสียงหน้าตา อาหารการกิน สุรายาเมา อบายมุขแทบทุกชนิดเข้ามาเกี่ยวข้อง พวงหรีดที่มีราคาแพงเสร็จงานแล้วนำไปเผาทิ้งฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ มากไปด้วยสิ่งที่ไม่ใช่สาระของงานแบบดั้งเดิม เมื่อก่อนสิ่งที่พี่น้องพุทธศาสนิกชนชาวพุทธในตำบลนี้ หรือโดยทั่วไปกระทำในงานฌาปนกิจคือ จะช่วยกันจัดสถานที่ นำข้าวสาร พริก ปลาร้าเกลือ ผัก และเงินมาช่วยเจ้าภาพและอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพเป็นเวลา 3 วัน เรียกว่างานเรือนดี (งานเฮือนดี)

ปัจจุบันกลับไปมุ่งเน้นในเรื่องผลกำไรหรือขาดทุน ในการที่จะจัดทำพิธีฌาปนกิจแทน บางหมู่มีการเล่นการพนันในงานศพ โดยกลุ่มนายทุนออกเงินรับเป็นเจ้าภาพ ยิ่งหลายวันผลประโยชน์จากการเล่นการพนันก็จะเกิดแก่นายทุน (สมชัย ใจดี, 2536 : 44-46) จึงเกิดปัญหามากมายตามมา

จากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบปัญหามากมาย ประกอบด้วย การกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุข การแตกแยกทางความคิด การเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และการจลาจลจ้วง ดุหมั่นสถาบันหลักของชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรมและคุณธรรมจริยธรรม อันจะส่งผลให้สังคมเกิดความขัดแย้ง คณะสงฆ์ โดย เจ้าประคุณสมเด็จพระมหา รัชมิ่งคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีพระดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน กอรปกับ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการให้ทุกภาคส่วน ในประเทศร่วมมือกันดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์และทำให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยั่งยืน

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานราชการที่มีภารกิจในการส่งเสริมให้สังคมไทย มีศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาจึงได้กำหนดกิจกรรมในการสนับสนุนส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทุกเพศทุกวัยได้นำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาชีวิต ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเน้นการรณรงค์ ส่งเสริม และสนับสนุนให้มี “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ขึ้นในทุกส่วนของประเทศ ตามพระดำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหา รัชมิ่งคลาจารย์ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556 ความว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้น ๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อ

เป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มอบหมายภารกิจให้ส่วนราชการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ แก่ประชาชนในชาติ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการพร้อมกันทั้ง 76 จังหวัด (นพรัตน์ เบญจวัฒนานันท์, 2557) จากโครงการดังกล่าวเป็นฝ่ายพระสงฆ์ตั้งแต่ประมุขของสงฆ์ได้มีพระดำริ โครงการที่ส่งผลให้มีการลดการตีไม้เครื่องตีไม้แอลกอฮอล์และการก่ออาชญากรรมอื่น ๆ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติและความสมัครสมานสามัคคีปรองดองอันเป็นสิ่งที่ประเทศชาติกำลังมีปัญหายุ่งซึ่งไปสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงมหาดไทยโดยได้มีได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ มท 0211.7/ว 4257 ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2554 เรื่อง ขอความร่วมมือให้การสนับสนุนการรณรงค์งานศพปลอดเหล้าและงานบุญประเพณีปลอดเหล้าเพื่อสนองพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและถวายเป็นพระราชกุศล ความว่า ด้วยกระทรวงมหาดไทย และสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า (สคล.) ซึ่งได้รับการสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำการรณรงค์ลดการบริโภคเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ ร่วมกันรณรงค์งดเหล้าในงานศพและงานประเพณีต่าง ๆ จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่า จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดแรกที่ดำเนินการตามโครงการและนโยบายของกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเน้นความสมัครใจ มีหมู่บ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 88% ประหยัดเงินได้งานละ 20,000 บาท ทั้งจังหวัดประหยัดได้มากถึง 76,601,183 ล้านบาท (ศรีสะเกษ ปักธง, 2554 : 10) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าปัจจุบันนี้ได้มีกิจกรรมนี้เกิดขึ้นทุกจังหวัดในประเทศไทย งานที่มีปริมาณมากและพบบ่อยที่สุดก็จะเป็นงานศพ หากมีการศึกษารายละเอียดของงานให้ชัดเจน ก็จะทำให้งานฌาปนกิจมีส่วนในการประหยัด ลดการกระทำผิดกฎหมาย ทะเลาะวิวาท และความแตกแยกในสังคมได้

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาความเชื่อประเพณีและเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเชื่อประเพณีการประกอบพิธีกรรม การฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ตลอดจนต้องการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบและความเชื่อพิธีกรรมดังกล่าวของชาวพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ เพื่อจะนำไปวิเคราะห์สังเคราะห์รูปแบบที่เป็นแนวเดียวกันทั้งตำบล ทั้งนี้รูปแบบที่จะเกิดขึ้นต้องมาจากการมีส่วนร่วมของผู้ทรงคุณวุฒิ ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ พระสงฆ์ผู้ทรงสมณะศักดิ์ ข้าราชการ ทุกภาคส่วนโดยเน้นไปที่การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม และเสริมสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ประหยัด ตัดส่วนที่มีปัญหาออกไป ทั้งนี้เพื่อนำผลของการวิจัยไปใช้เป็นฐานข้อมูลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นแนวปฏิบัติในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจตามทัศนะของพระพุทธรักษา
2. เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชน ในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อพัฒนารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชน ในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
4. เพื่อให้ได้รูปแบบในการจัดงานฌาปนกิจตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากทั้งเอกสารพระไตรปิฎก และเอกสารทางวิชาการพระพุทธศาสนาอื่น ๆ และกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ทำการศึกษา ได้แก่ พุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ จำนวน 5 หมู่บ้าน

ในด้านเอกสารได้มุ่งศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี พร้อมด้วยวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง, ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพญาลิไท, พิธีกรรมเรื่องการตายโดยพระยาอนูมานราชชน, ประเพณีและพิธีกรรม โดยแปลก สนธิรักษ์, และข้อมูลจากตำราวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการฌาปนกิจตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ความเชื่อในพิธีกรรมการฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ และความเปลี่ยนแปลงของพิธีฌาปนกิจศพของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยการสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างและรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมด แล้วจึงนำมาสรุปเป็นรูปแบบการจัดงานฌาปนกิจตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ส่วนในภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล จากตัวแทนประชากรกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 5, 8, 10, 12, 14 ซึ่งมีประเด็นที่จะศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ได้มาโดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติ

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ระดับเจ้าคณะอำเภอและเจ้าคณะตำบล จำนวน 5 วัดในเขตตำบลตลาดแร่ ได้โดยเจาะจง รวมทั้งสิ้น จำนวน 5 รูป กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้สูงอายุ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน รวมทั้งสิ้น 15 รูป/คน

2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ กำนัน 1 คน, ผู้ใหญ่บ้าน 3 คน, ไวยาวัจกร 5 คน, โดยเลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้น 9 คน

3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ข้าราชการครู 5 คน บุคคลที่เคยบวชเรียนสอบได้นักธรรมหรือจบเปรียญธรรม ที่อยู่ในท้องถิ่นหรือในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 คน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 2 คน สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จำนวน 3 คน รวมกลุ่มที่ 3 จำนวน 16 รูป/คน

รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 39 รูป/คน โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูล กลุ่มที่ 1 ใช้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จำนวน 15 รูป/คน เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์กับการศึกษาเอกสารพระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาสร้างรูปแบบการจัดงานฌาปนกิจ กลุ่มที่ 2-4 ใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบโดยใช้วิธีสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มระดมความคิดเห็นและสรุปจากการตอบแบบสอบถามเพื่อรับรองยืนยันรูปแบบ จำนวน 25 รูป/คน

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยพบว่า รูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจได้มีมาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาล อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับงานฌาปนกิจได้เข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อมกับพระพุทธศาสนาใน

ขณะเดียวกันก็ได้มีรูปแบบความเชื่อเกี่ยวกับงานนี้ที่มีอยู่ดั้งเดิมและวัฒนธรรมทางตะวันตก เข้ามา มีบทบาททำให้เกิดการผสมผสานกลมกลืน พัฒนาการมาเป็นรูปแบบความเชื่อของแต่ละภูมิภาค แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบความเชื่อของประชาชนคนไทยเกี่ยวกับงานฉาบฉวยก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีความเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่งอยู่ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบความเชื่อในการจัดงานฉาบฉวยของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง พบว่ารูปแบบความเชื่อในการจัดงาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 2 องค์ประกอบ องค์ประกอบย่อย 7 องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของแต่ละประกอบย่อยทั้งหมด 62 ตัวชี้วัด เมื่อได้รูปแบบความเชื่อแล้วผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบไปหาความเชื่อมั่น หาประสิทธิภาพ เพื่อยืนยันรูปแบบความเชื่อในการจัดงานฉาบฉวยของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แล้วตอบแบบสอบถาม และสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบความเชื่อในการจัดงานฉาบฉวยของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง นำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นดังนี้

จากการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม ตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความคิดเห็นโดยภาพรวมเห็นด้วยในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นอยู่ที่ $= 4.76$ $SD = 0.57$ แต่ถ้าพิจารณาในตัวชี้วัดรายข้อมีหลายข้อพบว่า ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเห็นด้วยในระดับมากที่สุด ถือว่าผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นตัวแทนทางด้านจิตวิญญาณที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือ ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา ผู้เคยบวชเรียนมา ได้ร่วมกันวิเคราะห์และเห็นด้วยกับรูปแบบความเชื่อในการจัดงานฉาบฉวยของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง และหากพิจารณาแต่ละองค์ประกอบหลักพบว่า องค์ประกอบหลักที่ 1 รูปแบบขั้นตอนการจัดงานฉาบฉวยของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง มีความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิมากกว่า องค์ประกอบที่ 2 โดยมีความเห็นเฉลี่ยอยู่ที่ $= 4.79$ $SD = 0.53$ ส่วนองค์ประกอบที่ 2 ความเชื่อในการจัดงานฉาบฉวยของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร้ง อยู่ที่ $= 4.67$ $SD = 0.53$

แต่หากพิจารณารายองค์ประกอบย่อยทั้งหมด 7 องค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบย่อยที่ 2 ขั้นตอนพิธีการอยู่บ้าน มีค่าคะแนนความคิดเห็นมากที่สุดโดยมีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ที่ $= 4.93$ $SD = 0.51$ รองลงมาคือ องค์ประกอบย่อยที่ 5 ขั้นตอนพิธีการอยู่วัด มีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ที่ $= 4.92$ $SD = 0.65$ และข้อที่มีคะแนนน้อยที่สุดคือ องค์ประกอบย่อยที่ 6 การเข้าร่วมฟังพระสวดพระอภิธรรมหรือมาตีกา มีค่าคะแนนความคิดเห็นอยู่ที่ 4.17

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฉาบฉวยตามทัศนะของพระพุทธศาสนา สาเหตุที่ตั้งวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งก็เพื่อให้เห็นความเป็นมา ความเชื่อ และการสืบทอดพัฒนาการของงานฉาบฉวย ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดงานฉาบฉวยมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยอาศัยความเชื่อการเวียนว่ายตายเกิด ของมนุษยชาติและอาศัยหลักของความกตัญญูตเวทีเป็นหลักและส่งผลให้เกิดรูปแบบจากความเชื่อในเรื่องการจัดงานฉาบฉวย สอดคล้องกับความคิดเห็น ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ในหนังสือปฐมโพธิกถา ได้กล่าวไว้ว่าเมื่อพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นพุทธบิดา ได้สวรรคต พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้พระญาติและสาวกไปจัดที่ทำพิธีกรรมฉาบฉวย สมัยนั้น พระประยูรญาติทั้งหลาย ตลอดจนพระสนมทั้งหลายต่างก็โศกอาดูร พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมการะงับความโศกนั้น แล้วตรัสสั่งให้ท่าน

พระมหากัสสปเถระไปจัดเตรียมสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธบิดา เมื่อพระท่านมหากัสสปเถระกระทำเสร็จแล้วกลับมาและกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว พระพุทธองค์จึงทรงยกพระเศียรพระพุทธบิดาขึ้นแล้วทรงพระบรมศพด้วยสุคนธวาริ ตามชัตตยประเพณี ทุกประการ ทรงอุบพระพุทธเศียรของพระพุทธบิดา แล้วตรัสกับท่านสารีบุตรเถระ มีใจความสรุปว่า "บุคคลผู้ประพฤติกุศลธรรมสุจริต และมีจิตปรารถนาโพธิภูมิบารมีญาณ ก็จงบำรุงเลี้ยงบิดามารดา ความปรารถนานั้นจะสำเร็จทุกประการ" (สมเด็จพระปรมาณชิตชินโรส, 2517 : 312) นอกจากนั้นแล้วทรงยกพระบรมศพพระบิดาใส่หีบแก้วทรงยกไปสู่ฌาปนสถานด้วยพระองค์เอง อัญเชิญพระบรมศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วทรงจุดพระเพลิงบนเชิงตะกอนนั้น ฝ่ายพระประยูรญาติและเหล่านางสนมทั้งหลายต่างเศร้าโศกรำพัน พระพุทธองค์จึงแสดงธรรมกถาเกี่ยวกับความไม่เที่ยงแห่งสังขาร เมื่อเสร็จกิจทุกอย่างแล้ว พระพุทธองค์พร้อมหมู่ภิกษุสงฆ์ก็เสด็จกลับยังที่ประทับ ณ นิโครธาราม (พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์, (สมาน กลยาณธมโม), 2544 : 203-204) ชื่อน่าสังเกตในพิธีถวายพระเพลิงพระพุทธบิดานี้คือเมื่อนำพินมากองทำเป็นกองพอนแล้ว ก็นำพระบรมศพไปสรงน้ำและห่มพระบรมศพด้วยผ้าขาว เสร็จแล้วบรรจุพระบรมศพนั้นลงไปในโลง ทำพิธีถวายพระเพลิงโดยไม่มีพิธีกรรมอย่างอื่นใดอีกเลย นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการทางศาสนาได้กล่าวถึง งานฌาปนกิจของพระอัครสาวก อีกหลายองค์นับว่าเป็นข้อมูลสนับสนุนที่เชื่อถือได้ว่า วัฒนธรรมประเพณีที่ก่อกำเนิดรูปแบบการจัดงานฌาปนกิจน่าจะได้รับอิทธิพลจากรูปแบบความเชื่อของพุทธประเพณี ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยพร้อม ๆ กับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ วัดภูประสงค์ข้อนี้กำหนดขึ้นเพื่อศึกษารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ ที่มีอยู่ ว่ามีรูปแบบขั้นตอนอะไรบ้าง เพื่อจะทราบว่าในรูปแบบขั้นตอนของงานมีสิ่งใดที่เหมือนกับพิธีการขั้นตอนในการจัดงานฌาปนกิจทั่วไปของคนไทยตำบลอื่นจังหวัดอื่นหรือทั่วทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีขั้นตอนใดที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนในตำบลนี้ จากศึกษาพบว่ารูปแบบความเชื่อของพุทธศาสนิกชนตำบลตลาดแร่ มีรูปแบบความเชื่อเป็น 2 องค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบย่อย และ 62 ตัวชี้วัด องค์ประกอบหลักประกอบด้วย 1. รูปแบบขั้นตอนของการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ 2. ความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ ในแต่ละองค์ประกอบหลักมีองค์ประกอบย่อยและตัวชี้วัดดังนี้

องค์ประกอบหลักที่ 1 รูปแบบขั้นตอนของการจัดงานฌาปนกิจ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยและตัวชี้วัดดังนี้

องค์ประกอบย่อยที่ 1 การเตรียมงานฌาปนกิจ ประกอบด้วยตัวชี้วัดดังนี้

- 1.1 โรงเรียนโรงในใส่ศพที่ทำสำเร็จจากร้านสังฆภัณฑ์
- 1.2 ผ้าขาวห่อศพพร้อมเงิน 32 บาท
- 1.3 ชี้นำสำหรับปิดหูปิดตาศพและทำปราสาทผึ้ง
- 1.4 นิมนต์ประธานฝ่ายสงฆ์และพระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุลเชิญประธานฝ่ายฆราวาส
- 1.5 เทียนธูปสำหรับจุดส่องทางให้กับดวงวิญญาณของผู้ตาย
- 1.6 นิมนต์พระมาสวดมาติกาและบวชลูกหลานเพื่ออุทิศ
- 1.7 ประกาศบอกชาวบ้าน มัคทายก พิธีกรและจองวัด
- 1.8 นิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรมนิมนต์จำนวน 4 รูป

- 1.9 นิมนต์ประธานฝ่ายสงฆ์และพระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุลเชิญประธานฝ่ายฆราวาส
- 1.10 โต๊ะหมู่บูชาด้วยสายสิญจน์และภูเขาโยง
- 1.11 ที่ตั้งตู้พระอภิธรรมกระถางรูปเชิงเทียน
- 1.12 ด้ายดิบสำหรับมัดตราสัง
- 1.13 โถสำหรับใส่กระดูกมะพร้าวอ่อนสำหรับไว้ล้างหน้าศพ
- 1.14 เครื่องสักการะใส่มือศพ ได้แก่ ดอกไม้ รูปเทียน ธนบัตรกัลป์พฤกษ์ ไตรจักร จตุปัจจัย และเครื่องไทยธรรม
- องค์ประกอบย่อยที่ 2 พิธีการอยู่บ้าน
- 2.14 การสวดมาติกาบังสุกุล
- 2.15 การสวดพระอภิธรรมนิยมใช้เวลา 3 คืน
- 2.16 การสวดพระพุทธรูปหลังจากเผา
- 2.17 การทำบุญตักบาตรถวายสังฆทาน
- 2.18 การทำบุญฉลองอัฐิหรือทำบุญหาผู้ตาย
- 2.19 การทำปราสาทผึ้ง
- 2.20 การนิมนต์พระมาแสดงธรรม
- 2.21 พิธีการเก็บอัฐิและนำอัฐิไปไว้วัด
- องค์ประกอบย่อยที่ 3 พิธีกรรมอยู่วัด
- 3.22 เตรียมถ่าน(ยกเว้นบางแห่งใช้เตาเผาไฟฟ้า)
- 3.23 เตรียมดอกไม้จันทน์
- 3.24 พิธีจูงศพรอบเมรุ 3 รอบ ต้องเป็นพระสงฆ์และสามเณรบวชใหม่
- 3.25 ยกโรงศพในขึ้นวางบนเมรุ
- 3.26 เอาน้ำมะพร้าวอ่อนล้างหน้าศพ
- 3.27 เปิดฝาโรงเพื่อให้ลูกหลานขึ้นส่งน้ำขอขมา
- 3.28 ญาติพี่น้องลูกหลานขึ้นทอดเชิงบาตร
- 3.29 นิมนต์พระสงฆ์ 1 รูป พร้อมสามเณรบวชใหม่ขึ้นชักเชิงบาตร
- 3.30 จุดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยไหว้พระรับศีลและอาราธนาธรรม
- 3.31 พระสงฆ์ขึ้นแสดงพระธรรมเทศนาสวดมาติกาบังสุกุล
- 3.32 มัคคทายกนำกล่าวถวายจตุปัจจัยไทยทานและผ้าบังสุกุล
- 3.33 พระสงฆ์ให้พรญาติโยมกรวดน้ำอุทิศและกราบพระ
- 3.34 พิธีกรแนะนำลูกหลานผู้ตายที่เป็นเจ้าภาพและมอบทุนสาธารณธนะ
- 3.35 ทอดผ้าบังสุกุลเป็นชุดส่วนมากนิยมชุดละ 10 คน
- 3.36 พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลครั้งเดียว
- 3.37 นำผ้าบังสุกุลและปัจจัยไทยธรรมมาถวายพระสงฆ์
- 3.38 เชิญแขกผู้มีเกียรติที่เจ้าภาพเชิญไว้ขึ้นทอดผ้าบังสุกุลไตรรอง
- 3.39 พิธีกรเรียนเชิญผู้นำกล่าวประวัติ อ่านกลอนอาลัยยืนสงบนิ่ง
- 3.40 พิธีกรเชิญประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสขึ้นทอดผ้าไตรมหาบังสุกุล
- 3.41 พิธีกรนิมนต์ประธานในพิธีฝ่ายสงฆ์ขึ้นพิจารณาผ้าไตรมหาบังสุกุลประกอบพิธีประชุม

เพลิง

3.42 พิธีกรนิมนต์พระสงฆ์ แยกผู้มีเกียรติขึ้นวางดอกไม้จันทน์บนเมรุ และนิมนต์พระสงฆ์ สวดพระอภิธรรมหน้าไฟ 4 รูป

องค์ประกอบหลักที่ 2 ความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจ

องค์ประกอบย่อย 1 ความเชื่อเรื่องการแต่งกายไว้ทุกข์

1.43 ความเชื่อเรื่องการแต่งกายไว้ทุกข์

1.44 เชื่อว่างานฌาปนกิจเป็นงานสูญเสียโคศเสวราของเจ้าภาพ

1.45 เชื่อว่าการจัดงานที่ดีจะส่งผลบุญถึงผู้ล่วงลับไปสู่สุคติ

1.46 การแต่งกายไว้ทุกข์สีดำหรือสีขาวผูกไทด์และสูทสีดำ

1.47 ใส่ชุดปกติขาวติดผ้าแถบไว้ทุกข์สีดำที่แขนเสื้อทางด้านบนซ้ายมือในกรณีงาน

พระราชทานเพลิงศพ

องค์ประกอบย่อยที่ 2 ความเชื่อเรื่องการเคารพศพที่เน้นประโยชน์ ประหยัด ปลอดภัย

2.48 เคารพด้วยพวงหรีดที่เป็นพัดลม เก้าอี้ ของใช้ของพระสงฆ์

2.49 เคารพโดยการกราบ 1 ครั้งไม่แบ่มือหรือโค้งคำนับเคารพ

2.50 เคารพโดยการปักธูปเคารพศพโดยไม่ต้องจุด

องค์ประกอบย่อยที่ 3 ความเชื่อเรื่องการฟังพระอภิธรรมหรือมาติกาบังสุกุล

3.51 เชื่อว่าการฟังพระสวดพระอภิธรรมเป็นการฟังยอดธรรม

3.52 เชื่อว่าพระอภิธรรมเป็นธรรมะที่พระพุทธเจ้าเทศโปรดพุทธมารดาควรฟังด้วยความ

เคารพ

3.53 เชื่อว่าการฟังพระสวดมาติกาและพิจารณาผ้าบังสุกุลเป็นการฟังธรรมควรฟังด้วยความ

เคารพ

3.54 ในขณะที่ฟังพระสวดพระอภิธรรม สวดมาติกาและพิจารณาผ้าบังสุกุลต้องประนมมือ

เคารพธรรม

องค์ประกอบย่อยที่ 4 ความเชื่อเรื่องการเข้าร่วมงานฌาปนกิจหรืองานเฮือนดี

4.55 เชื่อว่างานฌาปนกิจจะเป็นช่องทางส่งบุญระหว่างผู้มีชีวิตอยู่กับผู้วายชนม์

4.56 เชื่อว่าเจ้าภาพกับผู้เข้าร่วมงานหากงดเว้นการกระทำที่เป็นอกุศลโทษก็จะส่งผลให้เป็ นมงคลกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่และเป็นบุญส่งผลถึงผู้ตายได้ไปสู่สุคติ

4.57 การเข้าร่วมงานฌาปนกิจไม่ควรมีความสนุกสนานรื่นเริง

4.58 งานฌาปนกิจควรเป็นงานศพปลอดภัย

4.59 การเข้าร่วมงานฌาปนกิจไม่ควรการเล่นการพนันทุกชนิด

4.60 การจัดงานฌาปนกิจควรเน้นคุณธรรมไม่ใช่เกียรติยศชื่อเสียง

4.61 กัลป์พฤกษ์ไม่ควรหว่านแต่ควรมอบให้ช่วงแขกออกจากเมรุ

4.62 งานฌาปนกิจไม่ควรเป็นงานคนตายขายคนเป็น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของ พุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วว่าผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารวิชาการทาง พระพุทธศาสนาสรุปสังเคราะห์สร้างเป็นแบบสอบถามไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จึงได้ทราบ ว่ามีขั้นตอนพิธีการบางประเด็นที่ได้ปฏิบัติมาเป็นปัญหา เช่น การจุดศพโดยทั่วไปจะเห็นมีพระสงฆ์ และสามเณรบวชใหม่พร้อมด้วยญาติพี่น้องเดินนำหน้าศพ แต่จากการวิจัยครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายที่ คัดเลือกเห็นตรงว่าการจุดศพควรจะให้เฉพาะพระสงฆ์ สามเณรที่จะบวชจุดศพก็ควรมีอายุตามพุทธา

อนุญาตคือ ตั้งแต่เจ็ดขวบขึ้นไป หากเด็กเกินไปก็จะไม่สามารถปฏิบัติตามศีลของสามเณรได้จะทำให้ไม่ได้บุญ นอกนั้นองค์ประกอบหลักที่ 2 เรื่องความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจก็ได้รับการพัฒนาจากการสัมภาษณ์สนทนาทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการพบว่า เรื่องการแต่งกายเดิมเป็นการแต่งกายที่หลากหลายสีสันทัน ยกเว้นข้าราชการ มีการร้องเพลงสนุกสนานรื่นเริง ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การจัดงานมีความเชื่อว่าต้องจัดให้ใหญ่โต จึงจะสมหน้าสมตา หากไม่มีก็ต้องไปหาญาติมาจัดทำให้เป็นหนี้เป็นสิน เข้าข่ายคนตายขายคนเป็น ผู้ที่มาเคารพศพก็ต้องใส่ของเกินกว่าที่เจ้าภาพเคยใส่ให้ตัวเองเวลาฝังงาน มีพวงหรีดดอกไม้สดอย่างต่ำสุดพวงละ ห้าร้อยบาทจนถึงพันกว่าบาท ในขณะที่ผู้ไปเคารพศพจำนวนมากก็จัดรูปคนละดอกกลายเป็นกองรูปและคว้นรูปขนาดใหญ่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ที่สำคัญผู้คนส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อว่าการสวดพระอภิธรรมและสวดมาติกาบังสุกุลหรือแม้แต่การพิจารณาผ้าบังสุกุล ก็ไม่ต้องยกมือเพราะเป็นการสวดให้ผีหรือผู้ตาย สิ่งในกลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาให้ความเชื่อนี้เปลี่ยนไปคืองานศพบางชุมชนบางหมู่บ้านยังมีการเล่นการพนันทุกชนิด มีการเลี้ยงสุรยาเมากันอยู่ อันนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สนทนา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและเป็นสภาพที่มีอยู่ แต่เมื่อสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกก็พบว่าสิ่งที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นและเป็นรูปแบบความเชื่อในกาจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ คือ 1. ความเชื่อเรื่องการแต่งกายไว้ทุกข์ ต้องเชื่อว่างานฌาปนกิจเป็นงานสูญเสียโศกเศร้าของเจ้าภาพ เชื่อว่าการจัดงานที่ดีจะส่งผลบุญถึงผู้ล่วงลับไปสู่สุคติ การแต่งกายควรแต่งกายไว้ทุกข์สีดำหรือสีชาวมุทกไทยต์ และสูทสีดำ ใส่ชุดปกติขาวติดผ้าแถบไว้ทุกข์สีดำที่แขนเสื้อทางด้านบนซ้ายมือในกรณีงานพระราชทานเพลิงศพ 2. ความเชื่อเรื่องการเคารพศพที่เน้นประโยชน์ ประหยัด ปลอดภัย เคารพด้วยพวงหรีดที่เป็นพัดลมเก้าอี้ ของใช้ของพระสงฆ์ เคารพโดยการกราบ 1 ครั้งไม่แบมือหรือโค้งคำนับ เคารพ เคารพโดยการปักธูปเคารพศพโดยไม่ต้องจุด 3. ความเชื่อเรื่องการเข้าร่วมฟังพระสวดพระอภิธรรมหรือมาติกาบังสุกุล ต้องมีความเชื่อว่าการฟังพระสวดพระอภิธรรมเป็นการฟังยอดธรรม เชื่อว่าพระอภิธรรมเป็นธรรมะที่พระพุทธเจ้าเทศโปรดพุทธมารดาควรฟังด้วยความเคารพ ในขณะที่ฟังพระสวดพระอภิธรรม สวดมาติกาและพิจารณาผ้าบังสุกุลต้องประนมมือเคารพธรรม 4. ความเชื่อเรื่องการเข้าร่วมงานฌาปนกิจหรืองานเฮือนดี ต้องมีความเชื่อว่างานฌาปนกิจจะเป็นช่องทางส่งบุญระหว่างผู้มีชีวิตอยู่กับผู้วายชนม์ เชื่อว่าเจ้าภาพกับผู้เข้าร่วมงานหากงดเว้นการกระทำที่เป็นอกุศลโทษก็จะส่งผลให้เป็นมงคลกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่และเป็นบุญส่งผลถึงผู้ตายได้ไปสู่สุคติการเข้าร่วมงานฌาปนกิจไม่ควรมีความสนุกสนานรื่นเริง งานฌาปนกิจควรเป็นงานศพปลอดภัย การเข้าร่วมงานฌาปนกิจไม่ควรการเล่นการพนันทุกชนิด การจัดงานฌาปนกิจควรเน้นคุณธรรมไม่ใช่เกียรติยศชื่อเสียง กัลป์พฤษะไม่ควรหว่านแต่ควรมอบให้ช่วงแขกกลางจากเมรุ งานฌาปนกิจไม่ควรเป็นงานคนตายขายคนเป็น ข้อมูลทั้งหมดนี้ได้จากการสัมภาษณ์สนทนากลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกและประชาชนโดยทั่วไป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4. เพื่อยืนยันรูปแบบและความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ หลังจากศึกษาค้นคว้า สัมภาษณ์ สอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแล้ว ก็นำข้อมูลมาสร้างรูปแบบความเชื่อตามกระบวนการสร้างรูปแบบโดยอาศัยหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ นำข้อมูลมาวิเคราะห์สังเคราะห์ องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวชี้วัดตามที่ได้อภิปรายนำเสนอ แต่มาถึงขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อยืนยันรูปแบบความเชื่อในการจัดงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนในตำบลตลาดแร่ โดยนำรูปแบบมาสร้างเป็นแบบสอบถาม จากการสนทนากลุ่ม และตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความเห็นด้วยกับรูปแบบ

ความเชื่อที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ มาเป็นวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้หลักการทางสถิติเมื่อแปรผลแล้วพบว่า กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกมีความเห็นด้วยในระดับดี ถึงดีมาก ซึ่งถือว่ารูปแบบความเชื่อขั้นตอนวิธีการที่ได้ศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการจัดงานฌาปนกิจในตำบลตลาดแร้งได้ หากพิจารณาจากข้อมูลพบว่า การวิจัยครั้งนี้ที่ประสบความสำเร็จเพราะเหตุว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการจัดงานฌาปนกิจตั้งแต่ครั้งพุทธกาลเป็นต้นทุนในการตั้งประเด็นคำถามเพื่อสอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญอันได้แก่ พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีคุณวุฒิสูงในเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องนี้เป็นผู้มีประสบการณ์ที่อยู่ในพื้นที่และได้ร่วมปฏิบัติตนในโอกาสที่มีการจัดงานจึงเข้าใจรูปแบบขั้นตอนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะทุกท่านที่เป็นฆราวาสก็เป็นวัยาว์จกรซึ่งอายุเฉลี่ย 75 ปีขึ้นไปซึ่งถือว่ามีความประสบการณ์อันยาวนานจึงเห็นประเด็นปัญหาในการจัดงานฌาปนกิจในพื้นที่ และช่วยกันพัฒนาข้อปฏิบัติหรือตัวชี้วัดขึ้นมา เช่น งานศพไม่ควรจัดอย่างฟุ่มเฟือย ไม่ควรมีการเล่นการพนัน ไม่ควรมีสุราเสพของมีนเมา การฟังพระสวดพระอภิธรรมหรือมาตีกาบังสุกุล ก็ควรฟังด้วยความเคารพด้วยการประนมมือ แต่ปัจจุบันงานฌาปนกิจเจ็บไปด้วยสิ่งที่จะทำให้ชีวิตมีปัญหา นอกจากค่าใช้จ่ายแล้ว การเสพของมีนเมา การเล่นการพนัน ก็ยังมีให้เห็นอยู่ทั่วไป ผลการวิจัยครั้งนี้ จึงเท่ากับกำหนดรูปแบบการจัดงานให้มีการพัฒนาขึ้นในทางที่ดีเป็นสัญญาประชาคมหากมีการเผยแพร่ก็น่าจะลดปัญหาได้

องค์ความรู้ใหม่

งานฌาปนกิจเป็นงานสำคัญที่เกี่ยวข้องทุกคนทุกชาติทุกภาษา ทุกศาสนา โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งขึ้นชื่อว่าเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้ต้องเข้าใจในพิธีกรรมขั้นตอนของการจัดงาน เนื่องจากเป็นพุทธประเพณี ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างถือว่าเราโคคติที่ได้รับการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเลิศแห่งการบำเพ็ญกุศล โดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าทำให้ทราบ ว่า ต้นกำเนิดของงานฌาปนกิจเกิดขึ้นในดินแดนพุทธภูมิ เริ่มโดยพระบรมศาสดาได้จัดถวายพระเพลิงแด่พุทธบิดาของพระองค์ อันได้แก่พระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อถึงสมัยปัจจุบันรูปแบบพิธีกรรมของงานฌาปนกิจก็ยังมีหลายส่วนที่ยังคงมีกลิ่นอายของอารยธรรมของพระองค์อยู่เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและการดำเนินงานฌาปนกิจของคนในแต่ละชุมชนแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย

ข้อสังเกตรูปแบบและความเชื่อที่ได้จากการทำวิจัยครั้งนี้มีความคล้ายคลึงกันกับงานฌาปนกิจของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปในประเทศไทย ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากเราได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากประเทศอินเดีย ซึ่งมาพร้อมกับพระพุทธศาสนาเมื่อนำผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนก็เลยมีรูปแบบการจัดพิธีกรรมงานฌาปนกิจดังข้อมูลที่น่าเสนอ เพียงแต่รูปแบบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบของผู้คนในตำบลตลาดแร้ง ทุกกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกเป็นลายลักษณ์อักษร มีลักษณะเฉพาะบางส่วนที่แตกต่างออกไป จึงเชื่อได้ว่ารูปแบบที่ได้เป็นรูปแบบของพุทธศาสนิกชนตำบลตลาดแร้ง

ข้อเสนอแนะ

การจัดงานหากไม่มีการเลี้ยงสุราก็จะดีมาก แม้จะถูกผู้เข้าร่วมงานญาติพี่น้องตำหนิ ก็ต้องใจแข็งไว้เมื่อมีงานหนึ่งทำ งานต่อไปก็อาจมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ คณะสงฆ์ตำบลและผู้นำชุมชนควรจัดประชุมร่างระเบียบการเพื่อกำหนดให้เป็นข้อปฏิบัติร่วมกัน หรือทำเป็นลักษณะของประชาคม

- พิจิตรา ที่สุกะ. (2556). รูปแบบการเรียนการสอน โดยใช้วิจัยเป็นฐาน วิชาการพัฒนาหลักสูตร สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. ดุษฎีนิพนธ์สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม). (2544). พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- พระพุทโธสาจารย์ เรียบเรียง, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตรวจชำระ. (2541). ธรรมปัทมฎกถาแปล ภาค 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- บุรินทร์ คำกองแก้ว. (2546). พิธีการศพ. กรุงเทพฯ : หจก.มณฑลการพิมพ์.
- สุดาภรณ์ อรุณดี. (2551). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. เลย : รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2542). สถิติวิเคราะห์เพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม). (2544). พุทธประวัติตามแนวปฐมสมโพธิ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- ศรีษะเกษ ปักธง. (2554). งานศพปลอดเหล้าแห่งแรกของไทย. ASTV ฉบับที่ 8 ลงวันที่ 14 กันยายน ข่าวการศึกษา ศาสนา สาธารณสุข.
- สุนทร ณ รัชชี และคณะ, อ่างใน ดนัย ไชโยธา. (2538). ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับ ประเพณีนิยมท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สมเด็จพระปรมาธิบดีชินโรส. (2517). พระปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมชัย ใจดี. (2536). ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- (2) วิทยานิพนธ์ : วารสาร
- พระครูกันตธรรมาภิวัดน์ (คุ่มบัวลา). (2544). การศึกษาความเชื่อในพิธีการฌาปนกิจของชาวบ้าน ขอนแก่นเหนือ. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิระศิลป์ ฉนทโก (แสนลุน). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของพิธีฌาปนกิจใน พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านวังชัย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Bardo, J.W.& Hartman, J.J. (1982). *Urban society : A systematic introduction*. New York F.E.Peacock.
- Cronbach, Lee J. (1971). *Aptitude and Instructional Methods A Handbook for Research on Interactions*. Wiley & Sons New York.
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. 3rd edition. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Greenwood, J. Davydd; & Levin Morten. (1988). *Introduction to Action Research for Social Research for Social Change*.
- Keeves, Peter J. (1988). "Model and Model Building," *Educational Research Methodology and Measurement :An International Handbook*. Oxford : Pergamum Press.
- eeves, P.J. (1988). *Education Research Methodology, and Measurement : An international handbook*. Oxford : Pregamon Press.

-
- M. Alexander. (1974). **Planning curriculum for schools.** New York : Hott. Rinehart and Winston.
- Tosi, H.L., and Carroll, S.J. **Management.** 2nd ed. New York : John Wiley and Sons.
- Willer, D. (1968). **Scientific Sociology : Theory and Method.** Englewood Cliffs, (New Jersey : Prentice- Hall.